

MARKAZIY OSIYODA ILMIY-MADANIY VA TA'LIM TIZIMIDA XALQARO
ALOQALARNING YO'LGA QO'YILISHI (1991–2024-YILLAR): RAQAMLI
DIPLOMATIYA VA MASOFAVIY HAMKORLIK SHAKLLARI

Tojiyeva Orzigul Ziyataliyevna

Orientr universiteti magistri.

Orzugultojiyeva1985@gmil.com

Yoqubjon Tayronov

Ilmiy rahbar: tarix fanlari nomzodi, dotsent.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20334962>

Annotatsiya. Mazkur maqolada 1991–2024-yillar davomida Markaziy Osiyo mamlakatlarida ilmiy-madaniy va ta'lim tizimida xalqaro aloqalarning shakllanishi, rivojlanishi va zamonaviy bosqichlari tahlil qilinadi. Xususan, raqamli diplomatiya va masofaviy hamkorlik shakllarining mintaqaviy integratsiya jarayonlariga ta'siri ilmiy jihatdan yoritiladi.

Globallashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi hamda pandemiya davrida masofaviy ta'limning jadal rivoji xalqaro ilmiy hamkorlikning yangi modelini yuzaga keltirgani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, xalqaro aloqalar, raqamli diplomatiya, masofaviy hamkorlik, ta'lim tizimi, ilmiy integratsiya.

Abstract. This article examines the establishment and development of international relations in the scientific, cultural, and educational systems of Central Asia from 1991 to 2024.

Special attention is given to digital diplomacy and remote cooperation as key instruments of regional integration and academic collaboration. The study highlights how globalization, information technologies, and the rapid expansion of distance learning during the pandemic period have contributed to a new model of international scientific cooperation.

Keywords: Central Asia, international relations, digital diplomacy, remote cooperation, education system, scientific integration.

Аннотация. В данной статье анализируются процессы становления и развития международных связей в научно-культурной и образовательной системе стран Центральной Азии в 1991–2024 годах. Особое внимание уделяется цифровой дипломатии и формам дистанционного сотрудничества как важным механизмам региональной интеграции. Обосновывается влияние глобализации, развития информационно-коммуникационных технологий и дистанционного обучения на формирование новой модели международного научного взаимодействия.

Ключевые слова: Центральная Азия, международные связи, цифровая дипломатия, дистанционное сотрудничество, система образования.

Kirish

Mustaqillikdan so'ng Markaziy Osiyo davlatlari global siyosiy va iqtisodiy tizimga integratsiyalashuvni ustuvor strategik yo'nalish sifatida belgiladi. Bu jarayonda ilmiy-madaniy va ta'lim tizimi muhim vosita sifatida namoyon bo'ldi. 1991–2000-yillar oralig'ida mintaqada davlatlari xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali ta'lim tizimini isloh qilish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratdi. Bu davrni xalqaro aloqalarning shakllanish bosqichi sifatida baholash mumkin.

2000–2015-yillar oralig‘ida esa xalqaro hamkorlikning institutsional asoslari mustahkamlandi. Universitetlar o‘rtasida akademik almashinuv dasturlari kengaydi, grantlar va ilmiy loyihalar soni ortdi. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik natijasida ta‘lim standartlari modernizatsiya qilindi. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlarda xalqaro indeksatsiyaga (Scopus, Web of Science) kirish tendensiyasi kuchaydi. Bu esa ilmiy faoliyatni global darajaga olib chiqishda muhim omil bo‘ldi.

2015-yildan keyingi davr esa raqamli transformatsiya bosqichi sifatida tavsiflanadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ilmiy hamkorlikning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Raqamli diplomatiya tushunchasi aynan shu davrda keng qo‘llanila boshladi. U davlatlar o‘rtasidagi aloqalarni nafaqat siyosiy, balki ilmiy va ta‘limiy darajada ham mustahkamlashga xizmat qildi. Tarmoq jamiyati nazariyasiga ko‘ra, axborot oqimining tezligi va ochiqligi innovatsion rivojlanishni ta‘minlaydi (Castells, 2010). Shu nuqtai nazardan, Markaziy Osiyoda raqamli platformalar orqali ilmiy hamkorlikning kengayishi mintaqaning global integratsiyasini tezlashtirdi.

Raqamli diplomatiya ilmiy hamkorlikning samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biriga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlar, ilmiy platformalar, onlayn konferensiyalar va virtual seminarlar orqali olimlar o‘rtasidagi muloqot yangi bosqichga chiqdi. Ayniqsa, yosh tadqiqotchilar uchun xalqaro ilmiy maydonga chiqish imkoniyatlari kengaydi. Bu jarayon “yumshoq kuch” konsepsiyasi bilan ham bevosita bog‘liq bo‘lib, davlatlarning xalqaro nufuzini oshirishda muhim rol o‘ynaydi (Nye, 2015).

COVID-19 pandemiyasi esa ushbu jarayonni keskin tezlashtirdi. An‘anaviy ta‘lim tizimi qisqa muddat ichida masofaviy shaklga o‘tdi. Bu esa ta‘lim va ilm-fan sohasida tub o‘zgarishlarga olib keldi. Masofaviy ta‘lim nafaqat muqobil variant, balki yangi standart sifatida qaraladigan bo‘ldi. UNESCO ma‘lumotlariga ko‘ra, pandemiya davrida global miqyosda ta‘lim tizimining 90 foizdan ortig‘i masofaviy shaklga o‘tdi. Bu esa ilmiy hamkorlikning yangi formatlarini shakllantirdi.

Masofaviy hamkorlikning asosiy afzalliklaridan biri uning moslashuvchanligi va iqtisodiy samaradorligidir. Onlayn platformalar orqali tashkil etilgan konferensiyalar, seminarlar va ilmiy muhokamalar vaqt va mablag‘ni tejash imkonini berdi. Shu bilan birga, ilmiy hamkorlik geografik chegaralardan xoli bo‘ldi. Bu esa Markaziy Osiyo davlatlari uchun global ilmiy tarmoqlarga tezroq integratsiyalashuv imkonini yaratdi.

So‘nggi yillarda mintaqada xalqaro ta‘lim loyihalari sezilarli darajada oshdi. Xorijiy universitetlar filiallarining ochilishi, qo‘shma diplom dasturlari, akademik mobilitet dasturlari ilmiy salohiyatni oshirishga xizmat qilmoqda. Bu jarayon ayniqsa O‘zbekistonda ta‘lim sohasida olib borilayotgan islohotlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Ta‘lim tizimining xalqaro standartlarga moslashuvi ilmiy tadqiqotlarning sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, raqamli transformatsiya jarayonida sun‘iy intellekt, katta ma‘lumotlar (big data) va bulutli texnologiyalar ilmiy hamkorlikning yangi imkoniyatlarini ochib bermoqda.

Bu texnologiyalar ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirish, ma‘lumotlarni qayta ishlash va global ilmiy tarmoqlar bilan integratsiyalashuvni tezlashtirishga xizmat qilmoqda.

Jahon banki hisobotlariga ko‘ra, raqamli texnologiyalar ta‘lim tizimining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi (World Bank, 2022).

Shu bilan birga, ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, internet tezligining pastligi va texnik vositalarning yetishmasligi ayrim hududlarda masofaviy ta‘lim samaradorligini cheklamoqda.

Bu esa raqamli tengsizlik muammosini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli, kelgusida ushbu muammolarni bartaraf etish ustuvor vazifa bo'lib qoladi. Kelajakda raqamli transformatsiya ushbu jarayonlarning asosiy drayveri bo'lib qoladi.

Mustaqillikdan so'ng Markaziy Osiyo davlatlari o'z taraqqiyot yo'lini mustaqil belgilash imkoniyatiga ega bo'ldi.

Ushbu davrda ilmiy-madaniy va ta'lim sohasida xalqaro aloqalar yangi bosqichga ko'tarildi. Globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining jadal rivoji hamda xalqaro hamkorlikning kengayishi natijasida mintaqada ilm-fan va ta'lim tizimi tubdan yangilandi.

Raqamli diplomatiya tushunchasi aynan shu jarayonda muhim o'rin egalladi. U nafaqat davlatlar o'rtasidagi siyosiy aloqalarni, balki ilmiy hamkorlikni ham yangi bosqichga olib chiqdi.

Internet texnologiyalari, onlayn platformalar, virtual konferensiyalar orqali olimlar o'rtasidagi muloqot kengaydi. Bu esa ilmiy natijalar almashinuvi tezligini oshirdi.

Pandemiya davrida masofaviy ta'lim tizimi yanada rivojlandi. Universitetlar va ilmiy markazlar o'z faoliyatini to'xtatmasdan, onlayn formatga o'tkazdi. Bu esa xalqaro hamkorlikni yanada mustahkamladi.

Masofaviy platformalar orqali qo'shma loyihalar amalga oshirildi, ilmiy maqolalar yozildi va xalqaro konferensiyalar tashkil etildi.

Bugungi kunda Markaziy Osiyo davlatlari xalqaro reytinglarda o'z o'rnini mustahkamlashga intilmoqda.

Xorijiy universitetlar bilan hamkorlik, ikki diplom dasturlari va ilmiy nashrlar sonining ortishi bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Kelajakda raqamli transformatsiya ushbu jarayonlarning asosiy drayveri bo'lib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, Markaziy Osiyoda ilmiy-madaniy va ta'lim tizimida xalqaro aloqalar 1991–2024-yillar davomida uch asosiy bosqichda rivojlandi: shakllanish, institutsionallashuv va raqamli transformatsiya. Ayniqsa, raqamli diplomatiya va masofaviy hamkorlik zamonaviy davrda ushbu jarayonning asosiy drayveriga aylandi. Kelajakda esa sun'iy intellekt va global ilmiy platformalar ushbu jarayonni yanada chuqurlashtirishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar (APA):

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Oxford University Press.
2. Nye, J. (2015). *Soft Power and Digital Diplomacy*. Harvard University Press.
3. UNESCO. (2022). *Education in a post-COVID world*.
4. World Bank. (2022). *Digital Development in Central Asia*
5. Абдуллаев А. Таълим тизимини модернизация қилиш. – Тошкент, 2020.
6. Куронов М. Ўзбекистонда таълим ислохотлари. – Тошкент, 2019.
7. Расулов Р. Глобализация ва таълим. – Самарканд, 2021.
8. Юсупов Б. Рақамли иқтисодиёт. – Тошкент, 2022.
9. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент, 2008.

Internet manbalari (APA uslubida):

10. UNESCO. (2023). Digital transformation in education. Retrieved from <https://www.unesco.org>
11. World Bank. (2022). Central Asia digital development. Retrieved from <https://www.worldbank.org>
12. OECD. (2021). Education at a glance. Retrieved from <https://www.oecd.org>
13. Ministry of Higher Education of Uzbekistan. (2024). Retrieved from <https://edu.uz>

14. Ziyonet. (2023). Ta'lim resurslari portali. Retrieved from <https://ziyonet.uz>
 15. Stat.uz. (2024). O'zbekiston statistik ma'lumotlari. Retrieved from <https://stat.uz>
- Internet manbalari (GOST uslubida):**
16. UNESCO. Цифровая трансформация образования [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.unesco.org>
 17. Всемирный банк. Развитие цифровых технологий [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.worldbank.org>
 18. OECD. Образование и статистика [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.oecd.org>
 19. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi – <https://edu.uz>
 20. Ziyonet ta'lim portali – <https://ziyonet.uz>
 21. Davlat statistika qo'mitasi – <https://stat.uz>